

УДК [94(497.2):623.4“08-09”

© Віталій КАЛІНІЧЕНКО
(Чернівці)

КЛИНКОВА ЗБРОЯ З СЕРЕДЬНОГО ПОДНІСТРОВ'Я І ВІЙСЬКОВА СПРАВА БОЛГАРСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В ІХ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ Х ст.

Стаття присвячена аналізу предметів клинкової зброї, яка походить з території Середнього Подністров'я і датується ІХ – першою половиною Х ст. Серед них одна ціла шабля та 2 фрагменти, які належать до шабель так званого “болгарського” типу. Подібний тип клинкового озброєння був поширений у Карпато-Балканському регіоні і вважається чітким індикатором військової культури Першої Болгарської держави ІХ – першої половини Х ст. Знахідки подібного типу шабель дозволяють з інших позицій поглянути на історію середньовічного населення Середнього Подністров'я та проаналізувати складні військово-політичні процеси, які відбувалися в означеному регіоні в ІХ – першій половині Х ст.

Ключові слова: Середнє Подністров'я, Перша Болгарська держава, військова справа, клинкове озброєння, шабля.

V. KALINICHENKO
(Chernivtsi)

BLADED WEAPONS FROM TERRITORY OF MIDDLE DNIESTER AND MILITARY SCIENCE OF THE BULGARIAN STATE IN THE IX – FIRST HALF OF THE X century

This article analyzes objects bladed weapons, which comes from the territory of the Middle Dniester and dates from the IX-th – first half of the X-th century. Among them, one and a saber and 2 fragments that belong to sabers so-called “bulgarian” type. This type of bladed weapons was distributed in the Carpathian-Balkan region and is considered a clear indicator of the military culture of the First Bulgarian State in the IX – first half of the X-th century. The author holds characteristic relationships and mutual medieval population of Potyssa, territory of the Middle Dniester, the Danube and the Black Sea region in the set up period. V. Yotov believes that this type of sabers spread in First Bulgarian state after the relocation of the khazars and bulgarians from the Khazar Khanate as a result of the civil war in the latest at the beginning of the IX-th century. We believe that this type of sabers could enter the territory of the First Bulgarian state earlier, particularly in the VIII century, and after already spread to the boundaries

of the territory of the Middle Dniester in connection with bulgarian expansion to the territory of the Tysa-Dniester river interfluvium in the early IX century. The findings of this type of sabers allow other positions look at the history of the medieval population of the Middle Dniester and analyze complex military-political processes taking place in the defined region in the IX-th – first half of the X-th century.

Keywords: territory of the Middle Dniester, First Bulgarian state, military affairs, bladed weapons, saber.

Постановка наукової проблеми та її значення. У військовій історії Центральної та Південно-Східної Європи одним із найбільш важливих і визначальних є період ІХ – першої половини Х ст. Саме тоді в Карпато-Дунайському регіоні відбулися важливі зміни в мілітарній культурі середньовічного населення. Велике значення в цьому контексті мали впливи різних державних утворень того часу, що відбулося на їх озброєнні, тактиці та стратегії. Надалі це привело до взаємовпливів і поступової еволюції різних типів зброї в окремих регіонах Європи. В період ІХ – першої половини Х ст. було декілька держав, які володіли могутніми військовими формуваннями. До них належали Франкська, Візантійська імперії, Київська Русь. Окремо відзначимо два державні утворення, військова справа яких в окремих аспектах на сьогодні вивчена недостатньо. Це Великоморавська держава та Перше Болгарське царство, де спостерігаються взаємовпливи у військовій культурі з аварами, уграми, скандинавами і печенігами. Перешкодою в цьому є суперечка стосовно кордонів вищезгаданих держав. Аналізуючи писемні та археологічні джерела, можна припустити, що північно-східна і східна межа впливу Великої Моравії доходила до верхів'їв річок Прут і Дністер. Щодо кордонів Болгарської держави, ймовірно, її північні та північно-східні кордони проходили р. Дністер¹. Можна припустити, що межа між Болгарською державою і Великою Моравією проходила по Хотинській височині, яка розташована в межиріччі Верхнього Пруту та Середнього Дністра. Очевидно, в ІХ – першій половині Х ст. землі на захід від неї перебували у сфері впливу Великої Моравії, а на схід – Болгарської держави. Важливим підтвердженням цьо-

го слугують предмети клинкової зброї, виявлені на території Середнього Подністров'я, які дозволяють висвітлити історію означеного регіону в IX – першій половині X ст. Тому аналіз названих вище знахідок предметів озброєння є актуальним і необхідним.

Аналіз останніх досліджень. Історіографічна база досліджуваної нами проблеми є незначною, що пов'язано зі специфікою означеного вище регіону, а також нерівномірністю знахідок предметів клинкової зброї IX-X ст. в Карпато-Подунав'ї. Серед найбільш вагомих робіт варто виділити дослідження болгарських істориків В. Йотова², Н. Хрісімова, М. Петрова³ та російського дослідника Г. Баранова⁴, які стосуються аналізу клинкової зброї Першої Болгарської держави IX-X ст. Основна увага цих дослідників приділена аналізу мечів та шабел з території сучасної Болгарії та суміжних територій у Карпато-Балканському регіоні. Крім того, важливим є той факт, що згаданими вище авторами вводяться до наукового обігу нові знахідки клинкової зброї. Окремо необхідно виділити праці Г. Ервіна. В одному зі своїх досліджень він подає аналіз шаблі, очевидно, “болгарського” типу з Колошвара (Румунія). Інша словацька дослідниця М. Рейхольцова подала характеристику середньовічної шаблі з могильника в Чакайовцях (Словаччина)⁵. Обидві знахідки датуються IX-X ст. Крім того, клинкова зброя, яка відноситься до болгарсько-візантійських військових впливів IX-X ст., знайшла своє висвітлення в роботах автора даної публікації⁶.

Метою статті є комплексний аналіз клинкового озброєння, яке датується IX-X ст. і було знайдене в Середньому Подністров'ї в контексті військової справи Першої Болгарської держави в IX – першій половині X ст., характеристика взаємозв'язків та взаємовпливів середньовічного населення Середнього Подністров'я з Потиським, Подунайським та Причорноморським регіонами в означений вище період.

Виклад основного матеріалу.

Одним із ключових та водночас недосліджених аспектів є проблема використання клинкової зброї у Карпато-Дунайському, Причорноморському та Передкавказькому регіонах у IX-X ст. В цей час названа категорія предметів озброєння ближнього бою переживала значну еволюцію та видову модифікацію, що було пов'язано з ареалом її

поширення, розвитком захисного озброєння, а також зміною тактики та стратегії бою армій тогочасних держав. Рідкісним, показовим і водночас недослідженим видом клинкової зброї, який фігурує як у візантійських писемних, так і у іконографічних джерелах, є так звана *μάχαιρα*, яка згадується також під іншими назвами – *παραμήριον*, *μάχαιριον*, *μικρά μάχαιρα*, *εὐχερίδιον*, *παράζκρίδιον* чи *βούγλι*⁷. Не виключено, що вищевказані найменування могли позначати інші види подібного типу *μάχαιρα*. *Μάχαιρα* – вид клинкової зброї, який характеризується масивним прямим односічним клинком. Імператор Лев VI Мудрий у “Тактиці Лева” описує *παραμήριον* як “великі односічні махайри”⁸. У “Стратегії” імператора Никифора II Фоки *παραμήριον* рекомендується для озброєння візантійської важкої кінноти – катафрактаріїв (“*κατάφρακτος*”). Актуальним серед дослідників є питання матеріального підтвердження існування подібного типу клинкової зброї та використання її окремими військовими контингентами у IX ст. та пізніше. У розв'язанні цієї проблеми показовими та важливими виступають археологічні знахідки клинкової зброї з території Карпато-Балканського регіону та з Середнього Подністров'я зокрема. Розглянемо їх детальніше. Свого часу дослідники В. Йотов⁹, Н. Хрісімов та Д. Рабовянов здійснили класифікацію середньовічних шабел з території Болгарії¹⁰. Один з цих типів, а саме тип 2 (за В. Йотовим) та група III (за Н. Хрісімовим), викликав у колах дослідників військової справи досить багато дискусійних питань у плані видової інтерпретації, функціонального використання та етнічної ідентифікації. Вказаний тип шабел являє собою групу, представлену екземплярами з односічним клинком та іншими стилістичними особливостями, зокрема конструкцією навершя, а також перехрестям. Важливим є те, що саме за стилістичністю зображення на мініатюрах з праці Іоанна Скілиці цей тип клинкової зброї найбільш правдоподібно відносити до “*παραμήριον*”. Подібні шаблі дослідники відносять виключно до типу предметів клинкового озброєння, характерних для військової культури Першої Болгарської держави. Важливим і характерним є те, що як самі шаблі, так і їх деталі знайдені лише на тих територіях, котрі перебували в межах держави дунайських болгар або під їх впливом.

На території тогочасного ядра центральної частини Першої Болгарської держави на сьогодні виявлено 5 односичних клинків з різними деталями, а також окремо деталі шабел, серед яких найбільш чисельними є перехрестя – 7 екземплярів. Шаблі знайдені в Абрітусі, Червеному Брязі, Тирговіщі в північно-схі-

дній Болгарії та один екземпляр походить з нелокалізованої місцевості (рис. 1). Перехрестя, у свою чергу, походять з Пліски, 2 екземпляри з фортеці Руйно, Русенско, Старо Село, Добрічко та Марково (рис. 2). Інші екземпляри походять з Оломоуца (Чехія)¹¹, Чакайовців (Словаччина), Колошвара (Румунія).

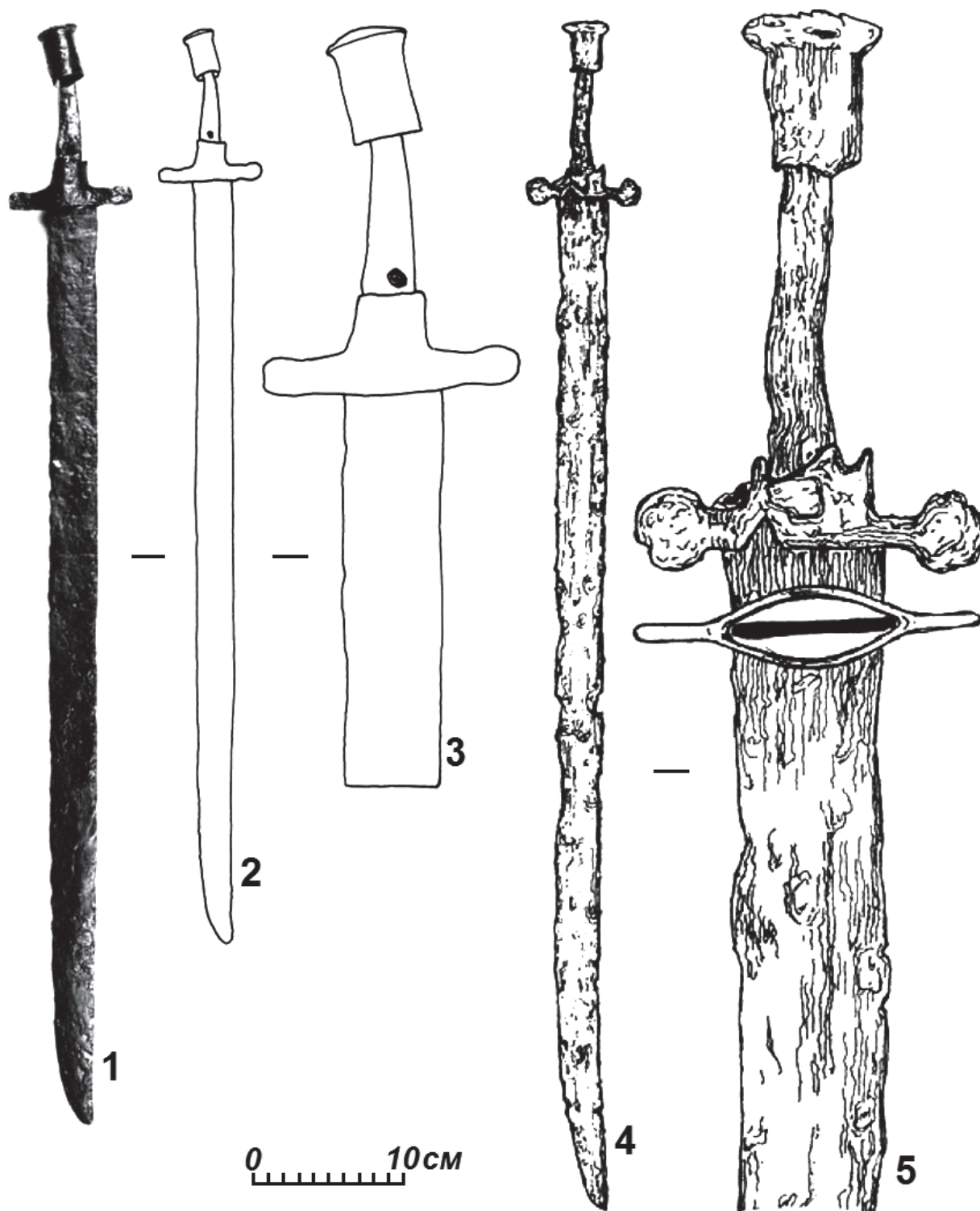

Рис. 1. Залізні шаблі з середньовічних пам'яток Центрально- та Південно-Східної Європи: 1-3 – Червен Бряг (Болгарія); 4-5 – Оломоуц (Чехія) (за В. Йотовим).

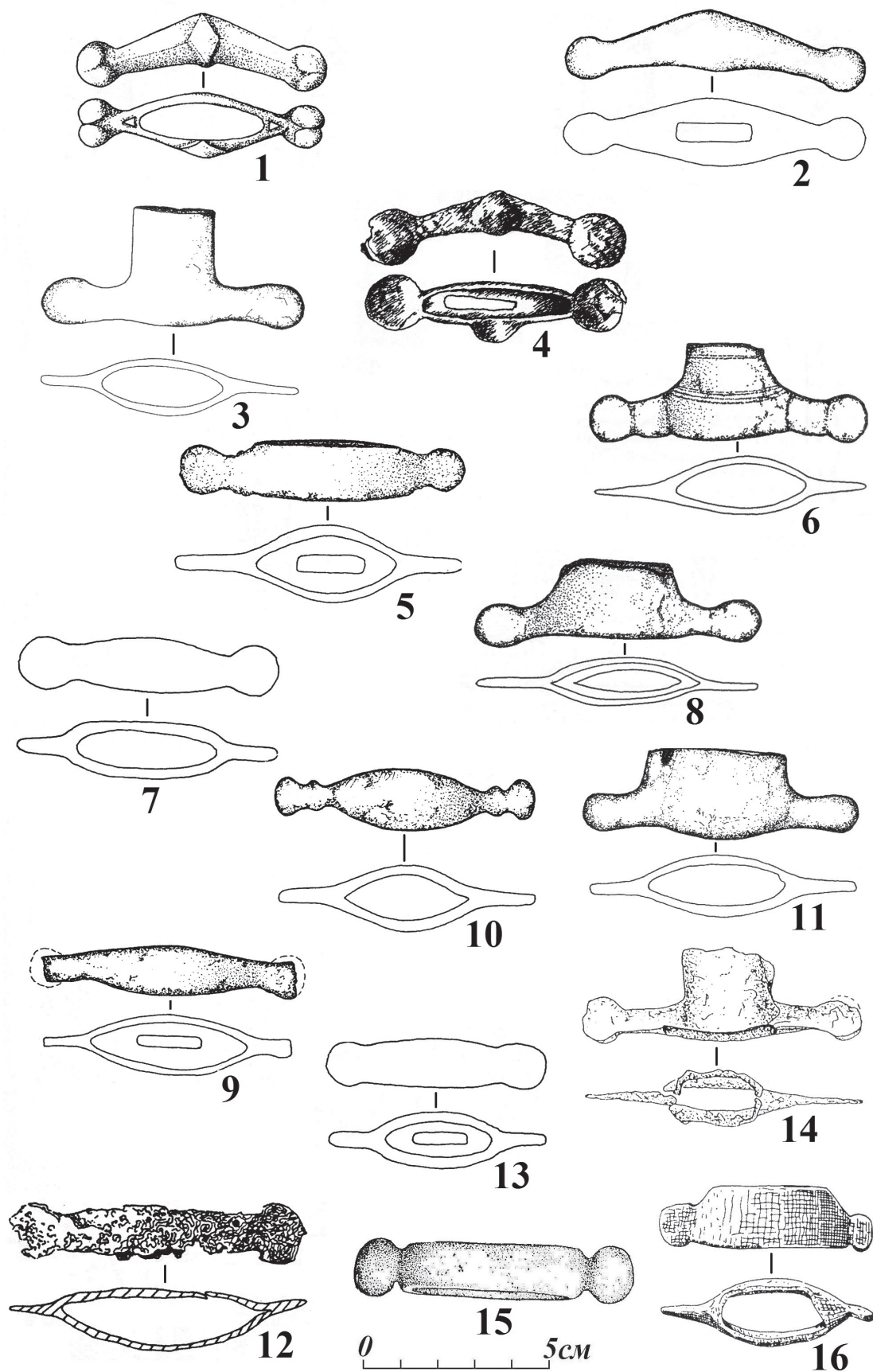

Рис. 2. Перехрестя шабелъ із середньовічних пам'яток Болгарії: 1,13 – північно-східна Болгарія, 2,5,9 – Великий Преслав, 3,7 – Добрічко, 4,6,8 – Руйно, 10 – Сеново, 11 – Старо Село, 12,16 – Стирмен, 14 – Марково, 15 – Фундул-Герцій; 1-14,16 – за В. Йотовим, 15 – М. Петреску-Димбовіце. Д. Теодором.

Чотири знахідки шабел “болгарського типу” та їх деталей походять з України. Дві з них було знайдено в Чернівецькій області, по одній шаблі – в Хмельницькій та Львівській областях. За зовнішніми ознаками вони схожі між собою, але відрізняються конструктивними особливостями клинка, навершям та перехрестям. Відзначимо, що подібні залізні шаблі одноручні. Вони вирізняються клиноподібним та досить масивним прямим клинком. Зверху до клинка кріпилося перехрестя, яке представлено сплюснутою підциліндричною основою, від якої відходять дві сплюснуті круглі деталі. Навершя зазвичай складається з двох частин: верхньої – “шапки”, яка посередині має невеликий отвір, та нижньої

частини – циліндричної основи зі швом, яка кріпиться до “шапки”. На нижній частині частіше присутні отвори для кріплення навершя до руків'я клинкової зброї. Їх кількість могла бути різною. На нашу думку, до подібного типу клинкової зброї, за аналогіями зі схожими шаблями з пам'яток Хазарського каганату, мали також належати деталі наконечників піхов та оковок від них.

Клинок вищеописаних шабел з пам'яток у Болгарії та Чехії (Оломоуц) має довжину переважно 66 – 82,5 см, ширина клиноподібного леза коливається в межах 3,6 – 3,8 см. Довжина перехрестя коливається від 6,3 до 9,7 см. Зважаючи на знахідки з території Болгарії, а також на їх схожість з шаблями ран-

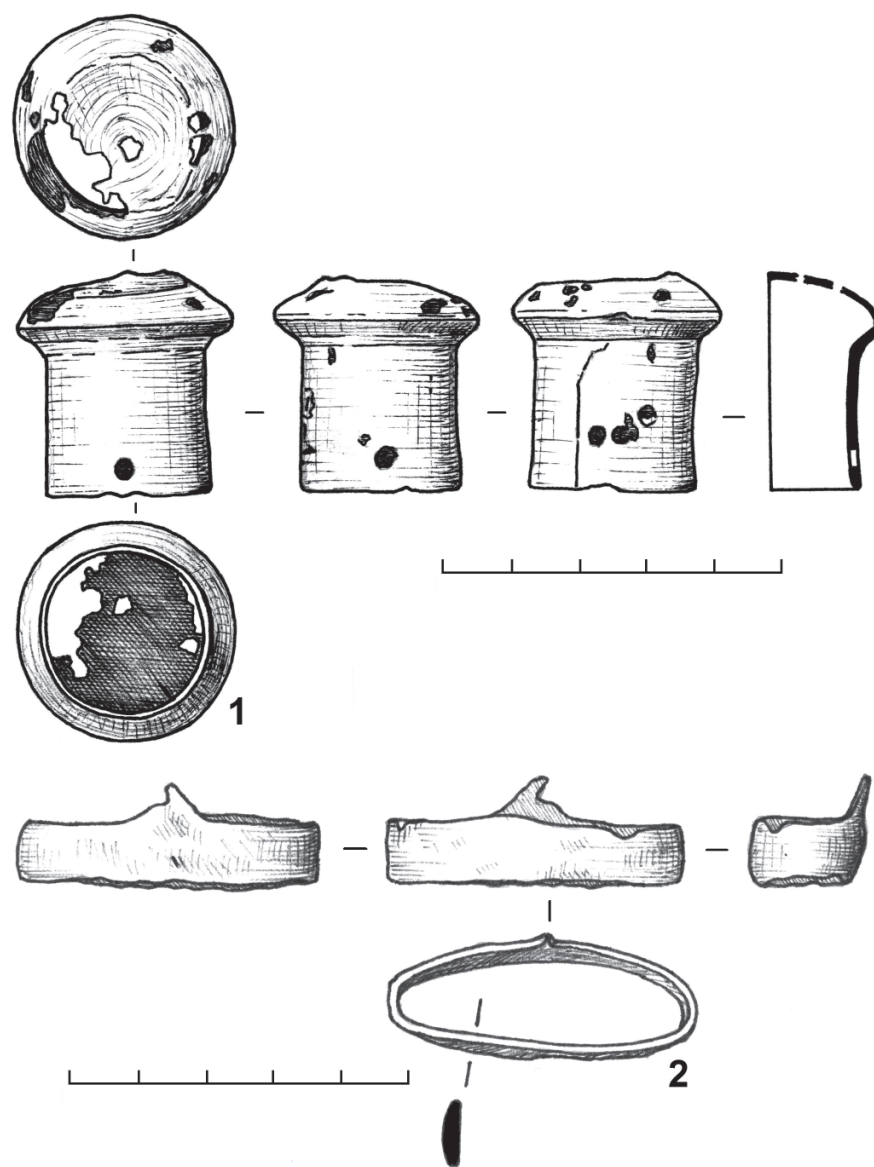

Рис. 3. Навершя руків'я середньовічної шаблі (1) та оковка піхов палаша (2) з Рухотинського городища (уроч. Корнешти) (за С. Пивоваровим).

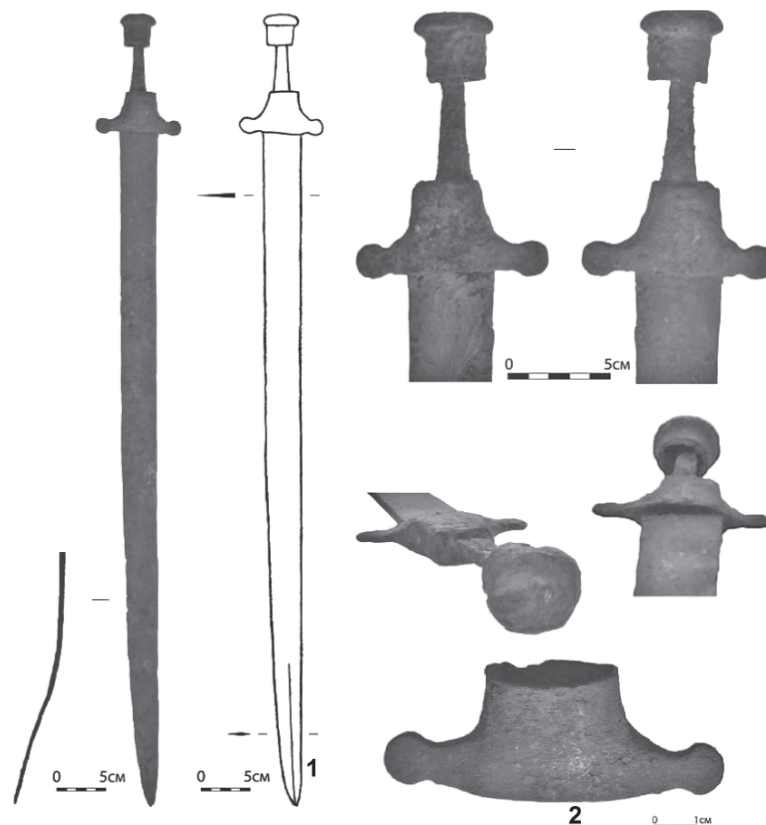

Рис. 4. Шабля (1), її деталі та перехрестя шаблі (2) з Чернівецької області (за Г. Барановим)

ніх болгар на території Кавказу, Хазарського каганату, В. Йотов висунув думку про належність вказаного типу клинкової зброї болгарам і датував її IX – початком X ст. Один екземпляр даного типу шаблі, виявлений в Оломоуці, відсунув межі побутування подібних старожитностей до перших десятиліть X ст. В. Йотов вважає, що подібний тип шабелі поширився в Болгарії після переселення хазар та болгар з Хазарського каганату внаслідок громадянської війни в останньому на початку IX ст.¹². На нашу думку, подібний тип шабелі міг потрапити на територію Першої Болгарської держави ще раніше, зокрема у VIII ст., а після того вже поширитися на межі Середнього Подністров'я у зв'язку з болгарською експансією на землі Тисько-Дністровського межиріччя на початку IX ст. Важливим є те, що подібні шаблі знаходять свої аналогії в старожитностях VII – IX ст. у Причорномор'ї, Приазов'ї та на Кавказі¹³. Повертаючись до аналізу наверх вищезазначених типів шабелі, відзначимо, що в болгарській історіографії існує також думка, що подібного типу знахідки є наверхшами мечів, які В. Йотов виділяє в окремий “візантійський тип” або тип “Галово”. Дуже схожий екземпляр вищеописаного

наверхша походить із візантійської фортеці Пеклуї луй Соаре на Дунаї, яке В. Йотов відносить до деталей візантійських мечів типу “Пліска-1948”. Загалом, подібні наверхша болгарський дослідник датує VII-XI ст.¹⁴.

Останнім часом актуальною постає тема впливу болгар та їхньої військової культури на землі Середнього Подністров'я у IX-X ст. Знахідки предметів озброєння, виявлені там, дозволяють стверджувати, що у вказаний період тут простежувалися значні мілітарні впливи з боку Першої Болгарської держави. Підтвердженням цього є знахідки, які були виявлені на городищі поблизу с. Рухотин (уроч. Корнешти) в Чернівецькій області. Вони представлені наверхшам шаблі (рис. 3, 1) і оковками піхов палаша (рис. 3, 2) та за аналогіями з іншими знахідками подібного типу, очевидно, мають болгарсько-візантійське походження й датуються IX – першою половиною X ст. Інша шабля, яка збереглася повністю, а також перехрестя були опубліковані нещодавно. Вони були також знайдені в Чернівецькій області. Шабля має довжину 81,5 см, найбільша ширина клинка – 5 см (рис. 4, 1). Перехрестя, яке також повністю збереглося, має висоту 3 см, довжину – 7,8 см (рис. 4, 2).

Важливою для хронологічної та етнічної ідентифікації вищевказаних типів клинкової зброї є кореляція та визначення конструктивно-морфологічних параметрів їхніх наверхів. Навершя візантійських мечів вищевказаного типу, як свідчать дані археологічних знахідок, ймовірно, мали різну коротку циліндричну нижню частину та були виготовлені у складному стилі, техніці й відрізнялися естетизмом та геометричністю, аніж наверхів шабел. Останні мали переважно видовжену нижню частину. Вищевказані твердження дозволили дослідникам висловити думку про те, що подібні шаблі, які сформувалися як клинкова зброя безпосередньо дунайських болгар, мали значний вплив з боку мілітарної культури Візантійської імперії. Конструктивні елементи подібних шабел знаходять свої аналоги серед знахідок клинкової зброї у Передкавказзі та Північно-Східному Приазов'ї з деякими незначними видовими відмінностями. Так, у Краснодарському краї в Росії була знайдена фактично ціла шабля зі схожим типом наверхів та абсолютно різним типом перехрестя. За класифікацією історика У. Кочкарова виділено 8 типів шабел, які походять з Передкавказзя та є важливими індикаторами у вивченні формування клинкової зброї у війську Першої Болгарської держави, Хазарського каганату та Візантійської імперії¹⁵. Усі вони між собою схожі, але хронологічна кореляція ґрунтується на зігнутості самого клинка, зовнішньому вигляді наверхів, перехрестя тощо. Виглядає можливим той факт, що землі Приазов'я і Передкавказзя є батьківщиною подібного типу зброї, яка в період VIII ст. ще була досить архаїчною. Але початку IX ст. подібні шаблі почали масово поширюватися територією Карпато-Дунайського регіону і, найбільш імовірно, побутували вони і у Візантії та Хазарському каганаті.

Порівнюючи шаблі з Приазов'я і Передкавказзя та шаблі з території Першої Болгарської держави, відзначимо, що вони схожі за зовнішніми ознаками, але виглядають архаїчнішими. Навершя подібних шабел відрізняється фактично усіма складовими верхньої та нижньої частин. Перехрестя за видовою кореляцією схоже лише з типом II (підтип Б) – зігнуті перехрестя з шароподібними закінченнями (тип ІБ за А. Кірпи́чником). Відмінності між перехрестями “болгарських шабел” та передкавказькими полягають у тому, що

вони є незігнутими, – як сама циліндрична основа, так додаткові шароподібні елементи. Останні є плоскими в перетині. Вищевказані видозмінення були зумовлені передусім ступенем зігнутості клинка та визначенням функціонально-видової приналежності зброї як шабля. Клинок так званих “болгарських шабел” є прямим. А отже, постає питання, чи дійсно можна зарахувати шаблі з Передкавказзя і Приазов'я до клинкової зброї типу “*μάχαира*” чи “*παρασίηριον*”? На нашу думку, шаблі та палаші з вищевказаних територій варто розглядати як такі, які відобразили першопочатковий вплив на формування клинкової зброї Першої Болгарської держави на початку IX ст. До другої половини IX – початку X ст. вони вже поступово еволюціонують та відомі на багатьох пам'ятках Європи. Варто відзначити при цьому те, що впродовж IX ст. шаблі різних типів з Передкавказзя та Приазов'я поширилися по території як Хазарського каганату, так і на суміжних теренах, і що важливо, поширилися у західному напрямку та, найбільш імовірно, на території, які перебували під владою Візантії.

Отже, епоха кінця IX – першої половини X ст. була важливим етапом формування військової культури в середньовічному населенні Середнього Подністров'я. Можна стверджувати, що археологічні знахідки клинкової зброї, зокрема шаблі з прямим клинком так званого “болгарського типу”, виявлені в означеному регіоні, належать до часу військових впливів Першої Болгарської держави і відомі як “*μάχαира*” чи “*παρασίηριον*” візантійських джерел. Останні були досить ефективними в бою та використовувалися включно до XI ст. В будь-якому разі знахідки подібного типу дозволяють з інших позицій поглянути на історію середньовічного населення Середнього Подністров'я та віддзеркалюють складні військово-політичні процеси, які відбувалися в означеному регіоні в IX – першій половині X ст.

¹ Koledarov, P., *Politicheska geografiya na sredno-vekovnata bylgarska drzhava. Chast I. Ot 681 do 1018 g.*, Sofiya, 1979, p. 20-21.

² Yotov, V., *Ranniye sabli (VIII-X vv.) na Nizhnem Dunaye*, Samara, 2010, p. 217-225.

³ Petrov, M., Khrisimov, N., *Ednoostrite klinovi oruzhiya ot teritoriyata na Bylgariya i vizantiyskata voenna traditsiya*, in: Dobrudzha, 2015, Vyp. 30, p. 337-358.

⁴ Baranov, G., *Nakhodki rannesrednevekovnykh sabel' "bolgarskogo tipa" v bassejne verkhnego i srednego techeniya Dnestra (k voprosu o vizantiyskoy voinskoy traditsii v Vostochnoy Evrope)*, in: *Materialy po Arkheologii i Istorii*

Antichnogo i Srednevekovogo Kryma, Nizhnevartovsk, 2016, Выр. 8, p. 76-92.

⁵ Rejholcová, M., *Pohrebisko v Čakajovciach (9-12 storočie)*. Katalog, Nitra, 1995, p. 204.

⁶ Kalinichenko, V., Pyvovarov, S., *Shabli VIII-IX st. z pryatym klynkom z Pivnichno-Zakhidnoho Peredkavkazya ta Karpat-Dunays'koho rehionu: aspekty vzayemovplyviv*, in: Materialy VI Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi "Arkeolohiya & Fortyfikatsiya Ukrayiny", Kam'yanets-Podil's'kyi, 2016, p. 101-105; Pyvovarov, S., Kalinichenko, V., *Navershya rukiv'ya seredn'ovichnoyi klynkovoyi zbroyi z Rukhotyn's'koho horodyshcha (uroch. Kormeshty)*, in: Tezy III Mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi "Pam'yatky Tustani v konteksti osvoyennya Karpat u doistorychnu dobu ta v seredn'ovichchi: problemy ikh zberezhenya ta vykorystannya", L'viv, 2016, p. 34-36.

⁷ Koliass, T., *Vizantii?ski oruzhiya*, Veliko Turnovo, 2012, p. 154-181.

⁸ *Taktika L'va*, Sankt-Peterburg, 2012, p. 10 V:5.

⁹ Yotov, V., *Byzantine Time Swords (10-th – 11-th centuries) in Romania*, in: Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica, 2011, VIII, p. 35-45.

¹⁰ Petrov, M., Khrisimov, N., *Ednoostrite klinovi oruzhiya ot teritoriyata na Bylgariya i vizantiyskata voenna traditsiya*, p. 337-358.

¹¹ Galuška, L., *Slované doteky předků. O živote na Morave 6.-10. století*, Brno, 2004, s. 135.

¹² Artamonov, M., *Istoriya khazar*, Leningrad, 1962, p. 324-334; Kalinichenko, V., *Kompleks ozbroynennya dunays'kykh bolhar pershoi polovyny IX st.: khazars'kyi slid*, in: Pytannya starodavn'oyi ta seredn'ovichnoyi istoriyi, arkeolohiyi i etnolohiyi: Zbirnyk naukovykh prats', Vyzhnytsya, 2016, T. 1(41), p. 69-92.

¹³ Baranov, G., *Bolgaro-vizantiyskoye navershiye rukoyati sabli s territorii Severo-Vostochnogo Prichernomor'ya in: Materialy po Arkeologii i Istorii Antichnogo i Srednevekovogo Kryma*, Sevastopol', 2014, Выр. 6, p. 84-92.

¹⁴ Yotov, V., *Byzantine Time Swords (10-th – 11-th centuries) in Romania*, p. 35-45.

¹⁵ Kochkarov, U., *Vooruzheniye voinov Severo-Zapadnogo Predkavkazy VII-XIV vv. (oruzhiye blizhnego boya)*, Moskva, 2008, p. 176.

лителя протиставити процесам денационалізації й деїудаїзації асимільованого єврейства власну стратегію подолання кризи ідентичності. Маркс не виключав поглиблення процесів емансипації євреїв за умови демократичної держави, але якщо вона не претендуватиме на статус національної. У публікації здійснено припущення, що "єврейський антисемітизм" у теорії Маркса було спрямовано на викриття етнонаціоналізму буржуазного суспільства, що загрожував євреям антисемітизмом. Відтепер, на думку Маркса, революційна місія у справі остаточного звільнення євреїв від феодальних забобонів покладалася на "пролетаріат", який подібно до євреїв не мав національності, а отже, за умови посилення суспільного антисемітизму, міг бути політичним запобіжником у процесах збереження ідентичності євреїв.

Ключові слова: єврейський антисемітизм, криза єврейської ідентичності, К. Маркс, емансипація, євреї.

O. BEZAROV
(Chernivtsi)

"JEWISH ANTISEMITISM" OF KARL MARX

The concept of "Jewish antisemitism" adduced a strong feelings of an abnegation of Jewish national characteristics, arising from a protracted nature of an identity crisis on condition of Jews' assimilation.

After the French Revolution the problem of national identity each of the European Jews solved on an individual basis and chose the relevant for this strategy. Marxism was gaining popularity especially on "Jewish street" of traditional Eastern European town with its' religious ideals concerning social justice and the constant expectation of Jewish pogroms.

It was not easy for K. Marx to get rid of his deep Jewish roots, because he came from the rabbinical lineage. The crisis of identity of the young Marx was in his ridicule of those who at least once reminded him of his ancestry. Obviously, Marx was selecting "Jewish antisemitism" as the individual strategy for overcoming the crisis of identity and it was the most convenient means of self-defense, especially under pressure of the newborn German nationalism, the first victims of which were G. Heine and L. Boerne. Instead, a prognostic of classical Marxism M. Hess, who in the early 1840's converted the young F. Engels to communism, has never denied his Jewish roots and emphasized the impossibility of assimilation changes for the Jews on national basis. Marx reacted with suspicion to the prophecy of "late" Hess on the possibility of Jewish nationalism (Zionism). However, Marx was conscious of the danger of Jews' failed assimilation that would threatened to the victims of the national tragedy. This forced him to react by own strategy to overcome "Judaea" in his rationalistic doctrine. Talented compilation of disparate contemporary ideas of socialist and communist

УДК 929 Маркс : 323.12 (=411.16)

© Олександр БЕЗАРОВ
(Чернівці)

"ЄВРЕЙСЬКИЙ АНТИСЕМІТИЗМ" КАРЛА МАРКСА

У статті викладено результати теоретичного дослідження проблеми "антисемітизму" К. Маркса. Аналіз наукової літератури засвідчив, що використання поняття "єврейський антисемітизм" є перспективним для визначення та системного вивчення кризи ідентичності євреїв у XIX столітті. "Єврейський антисемітизм" К. Маркса розглядається автором статті як удаваний антисемітизм, який виявився спробою видатного соціального мис-